

VIRTUAL NAMOYISHKORLIK MADANIYATI VA OILA DAXLSIZLIGI: SIR SAQLASH QADRIYATINING FALSAFIY TALQINI

Dadajonov Bekzod Baxodirovich

Namangan davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23402513>

Annotatsiya. Maqolada ijtimoiy tarmoqlar ta'sirida shakllanayotgan virtual namoyishkorlik madaniyati va uning oilaviy daxlsizlik, sir saqlash hamda milliy axloqiy qadriyatlarga ta'siri falsafiy jihatdan tahlil qilinadi. Yu. Xabermasning ommaviy va xususiy makonlar haqidagi qarashlari, E. Goffmanning ijtimoiy hayot sahnasi konsepsiyasi, G. Deborning tomosha jamiyati va Byung-Chxol Xanning shaffoflik jamiyati haqidagi nazariyalari asosida oilaviy hayotning raqamli muhitda ommalashuvi yoritiladi. Shuningdek, oilaviy munosabatlarni namoyish etish, farzandlarning shaxsiy ma'lumotlarini tarqatish, oilalararo taqqoslash va oilaviy nizolarni ommaga olib chiqish bilan bog'liq axloqiy muammolar ko'rib chiqiladi. Sir saqlash qadriyatini mutlaqlashtirishning salbiy oqibatlari hamda inson huquqlarini himoya qilish zarurati hisobga olinib, oila daxlsizligi va shaxsiy huquqlar o'rtasidagi muvozanat asoslanadi. Yakunda an'anaviy sir saqlash qadriyatini zamonaviy sharoitda raqamli daxlsizlik madaniyati sifatida qayta talqin qilish taklif etiladi.

Kalit so'zlar: virtual namoyishkorlik, ijtimoiy tarmoqlar, oila daxlsizligi, sir saqlash, milliy qadriyatlar, raqamli daxlsizlik, xususiy makon, tomosha jamiyati, shaffoflik jamiyati, bolalarning raqamli huquqlari.

Abstract. This article presents a philosophical analysis of virtual exhibitionism shaped by social media and its impact on family privacy, the preservation of family secrets, and traditional moral values. Drawing on Jürgen Habermas's distinction between the public and private spheres, Erving Goffman's dramaturgical approach to social interaction, Guy Debord's concept of the society

of the spectacle, and Byung-Chul Han's theory of the transparency society, the study examines the public display of family life in the digital environment. Particular attention is given to ethical issues arising from the publication of family relationships and children's personal information, comparisons between families, and the disclosure of family conflicts to the public. Recognizing both the potential harms of treating family secrecy as an absolute principle and the importance of protecting human rights, the article emphasizes the need to balance family privacy with individual rights. Finally, it proposes reinterpreting the traditional value of preserving family secrets as a culture of digital privacy adapted to contemporary conditions.

Keywords: *virtual exhibitionism, social media, family privacy, family secrecy, national values, digital privacy, private sphere, society of the spectacle, transparency society, children's digital rights.*

O'zbek xalqining an'anaviy dunyoqarashida oila ichki, muqaddas makon sifatida talqin qilingan. "Uyning gapi ko'chaga chiqmasin", "Oila siri – oila sharafi" kabi xalq maqollari oilaviy hayotning ichki jihatlarini begonalar nazaridan asrash qadimdan muhim axloqiy me'yor bo'lganini ko'rsatadi. Sir saqlash qadriyati ornomus, kamtarlik va oila sharafi tushunchalari bilan chambarchas bog'liq bo'lib, oilaning ichki barqarorligini ta'minlovchi omil vazifasini bajargan. Amaldagi qonunchilikda ham oila jamiyat va davlat muhofazasida ekanligi belgilab qo'yilgan [5]. Bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlarda shakllanayotgan virtual namoyishkorlik madaniyati ushbu qadriyatni jiddiy sinovga duchor qilmoqda.

Bu hodisani falsafiy tahlil qilishda bir nechta nazariy konsepsiyalar muhim ahamiyatga ega. Yu. Xabermas ommaviy va xususiy makonlar o'rtasidagi chegaraning tarixiy shakllanishini tahlil qilgan bo'lib, uning nazariyasida oilaviy hayot xususiy makonning o'zagi sifatida ko'riladi [1]. E. Gofman esa ijtimoiy hayotni sahna metaforasi orqali talqin qilib, inson o'zini boshqalarga namoyish etadigan "old sahna" va erkin, tabiiy bo'ladigan "orqa sahna"ni farqlagan [2].

An'anaviy oila aynan "orqa sahna" vazifasini bajargan: u insonning ijtimoiy niqoblardan xoli bo'ladigan, himoyalangan makon edi.

Ijtimoiy tarmoqlar bu chegarani tubdan o'zgartirmoqda. Oilaviy dasturxon, bolalarning birinchi qadamlari, er-xotin munosabatlari, to'y-marosimlar va hatto oilaviy nizolar ham ommaga ko'rsatiladigan kontentga aylanmoqda. Shu tariqa oilaning "orqa sahnasi" "old sahna"ga aylanib, hayotning o'zi doimiy namoyishga tobe bo'lib qolmoqda. G. Debor ta'riflagan "tomosha jamiyati"da mavjud bo'lishdan ko'ra ko'rinish muhimroq bo'lib qoladi [3]: oilaviy baxtning o'zi emas, balki uning tasviri va u yig'gan e'tirof qadrli sanalmoqda.

Zamonaviy faylasuf Byung-Chxol Xan bu holatni "shaffoflik jamiyati" deb ataydi. Uning fikricha, hamma narsani ochiq ko'rsatishga undovchi shaffoflik talabi masofa, sir va ichki dunyoni yo'qqa chiqarib, inson munosabatlarini sayozlashtiradi [4]. Bu g'oya o'zbek madaniyatidagi sir saqlash qadriyatining chuqur falsafiy mazmunini anglashga yordam beradi: sir saqlash shunchaki yashirish emas, balki oila a'zolari o'rtasidagi ishonch, yaqinlik va ichki dunyo daxlsizligini himoya qilish shaklidir.

Virtual namoyishkorlikning oila uchun bir qator salbiy oqibatlari mavjud. Birinchidan, oilalararo taqqoslash kuchayib, boshqalarning "ideal" hayoti tasvirlari noqanoatlik va ichki ziddiyatlarni keltirib chiqaradi. Ikkinchidan, to'y-marosimlar va oilaviy tadbirlarda ko'z-ko'z qilishga intilish isrofgarchilikni kuchaytiradi. Uchinchidan, ota-onalarning farzandlari hayotiga oid ma'lumot va tasvirlarni doimiy ravishda ommaga joylashi bolaning shaxsiy hayot daxlsizligi huquqi bilan bog'liq yangi axloqiy muammolarni yuzaga keltiradi. Bola o'z raqamli izi shakllanishiga rozilik bera olmaydi, bu esa ota-ona mas'uliyatining yangi jihatini ochib beradi. To'rtinchidan, oilaviy nizolarning ommaga chiqarilishi ularni hal qilishni qiyinlashtirib, oila a'zolari o'rtasidagi ishonchga putur yetkazadi.

Shu bilan birga, sir saqlash qadriyatini mutlaqlashtirish ham to'g'ri emas. Oila ichidagi zo'ravonlik yoki huquqbuzarlik holatlarida "oila siri" tushunchasi

jabrlanuvchini himoyasiz qoldirishi mumkin. Ijtimoiy tarmoqlar ba'zi hollarda bunday muammolarni jamoatchilik e'tiboriga olib chiqish va yordam olish vositasi bo'lib xizmat qilmoqda. Demak, falsafiy tahlil sir saqlash qadriyatini dialektik nuqtayi nazardan, ya'ni oila daxlsizligini himoya qilish va inson huquqlarini ta'minlash o'rtasidagi muvozanat sifatida ko'rib chiqishni talab etadi.

Xulosa qilib aytganda, virtual namoyishkorlik madaniyati an'anaviy sir saqlash qadriyatini yemirilish xavfi ostiga qo'yimoqda. Ammo bu qadriyat zamonaviy sharoitda yangi mazmun bilan boyitilishi mumkin. Taklif etilayotgan yondashuvga ko'ra, sir saqlash qadriyatini "raqamli daxlsizlik madaniyati" sifatida qayta talqin qilish maqsadga muvofiq. Bu madaniyat oilaviy hayotning qaysi jihatlarini ommaga ko'rsatish mumkinligi va qaysilarini asrash lozimligi haqidagi ongli tanlovni, farzandlarning raqamli huquqlarini hurmat qilishni hamda oilaviy muammolarni avvalo oila ichida, muloqot orqali hal qilish an'anasini o'z ichiga oladi. Shu tariqa milliy qadriyat raqamli davr talablari bilan uyg'unlashib, o'z ahamiyatini saqlab qolishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Habermas J. Strukturwandel der Öffentlichkeit. – Neuwied: Luchterhand, 1962.
2. Goffman E. The Presentation of Self in Everyday Life. – New York: Doubleday, 1959.
3. Debord G. La Société du spectacle. – Paris: Buchet-Chastel, 1967.
4. Han B.-C. Transparenzgesellschaft. – Berlin: Matthes & Seitz, 2012.
5. O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi. – Toshkent, 1998.